

müslim olmak üzere 1400 dolayında idi. Bu sayı 1530 ve 1536'da 1200 müslüman, 300 hristiyan olmak üzere 1500'e, 1560'a doğru ise 1500 müslüman, 200 hristiyan olmak üzere 1700'e ulaştı. Şehrin Türk halkı akıncı statüsünde olup sınır boylarında savaşmak, şehir civarını korumak ve gözlemekle yükümlüydü. Kalede ayrıca kırk üç kadar da muhafız bulunuyordu. XVI. yüzyılda, tam bir Türk-İslâm yerleşim merkezi olarak gelişme gösteren şehirde, II. Murad tarafından yaptırılan bir cami, sekiz mescid, bir hamam, bir zâviye, bir kervansaray, bir de mahkeme binası mevcuttu. Şehrin merkezi olduğu sancakta ise 1530'larda dört kaza (Alacahisar, Petros, Niş, Ürgüp), 251 köy, otuz dört mezraa vardı; ayrıca İplana ve Zaplana adlı gümüş madenleri işletiliyordu. Morava nehri üzerindeki iskelelerle pazarlardan, ekimi yapılan ziraî mahsullerden, balıkçılıktan ve gümüş madenlerinden önemli ölçüde gelir temin ediliyordu.

Alacahisar XVII. yüzyılda da askerî önemini korudu. Evliya Çelebi'ye göre, kaza merkezi olan şehir, toprak bir tepenin üzerine kurulmuş kalenin kuzey ve batı tarafına doğru uzanmakta idi. Etrafı bağlarla çevrili olup dokuz mahallesini, irili ufaklı dokuz camii, bir medresesi, üç sıbyan mektebi, iki tekkesi, üç hanı, 150 dükkânı, bir hamamı vardı. Evliya Çelebi yıkılmaya yüz tutan kalenin altıgen şeklinde olduğunu, içinde yetmiş muhafızın bulunduğunu, siyah ve beyaz taşlarla yapıldığını yazar ki şehrin Türkçe adı muhtemelen kalenin bu genel görünüşüne dayanmaktadır.

Alacahisar, kesintisiz 300 sene devam eden Türk hâkimiyetinden sonra ilk defa 1737'de Avusturyalılar tarafından kısa bir süre işgal edildi. Ardından 1789-1791 yılları arasında yeniden Avusturya işgaline uğradı ise de Zıştovi Antlaşması ile Osmanlılar'a terkedildi. 1806-1813 arasında Sırp sergerdesi Kara Yorgi tarafından ele geçirildi. 1833'te ise Muh-tar Sırbistan Prensliği'ne devredildi.

1961'de nüfusu 31.000 dolayında olan şehir, bugün Adriyatik kıyılarına uzanan demiryolu ve karayolu hatları üzerinde 140.000'e ulaşan nüfusu ile önemli bir endüstri merkezidir. Burası tahıl, tütün, üzüm ticaretinin yapıldığı, lastik, kimya, kâğıt ve ambalaj, kereste sanayii, sabun, yük vagonları, askerî araç gereçlerin imali ile ilgili fabrikaların bulunduğu ekonomik bir merkez olarak gelişmesi ni sürdürmektedir. Türk eserlerinden

hemen hiçbir şey kalmamakla birlikte, XIV ve XV. yüzyıllarda yapılmış iki kilise-si bozulmamış freskleriyle ayaktaadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 55, s. 15; nr. 179, s. 69-74, 740-741; nr. 167, s. 403-416; nr. 567, s. 33-37, 424-426; İstanbul Atatürk Kıtıplığı, M. Cevdet Yazmalan, *Tahrir Defteri*, nr. O 117/5, s. 46; B. de la Broquière, *Le Voyage d'outremer* (nşr. Schefer), Paris 1892, s. 205; Aşıkpaşazâde, *Târih*, s. 66, 117; Tursun Bey, *Târih-i Ebû'l-Feth* (nşr. A. Mertol Tulum), İstanbul 1977, s. 77-78; Neşri, *Cihannümâ* (Taeschner), I, 162, 171; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 584-585; Gravier, *Les frontières historiques de la Serbie*, Paris 1919, s. 67 vd.; Halil İnalıcı, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*, Ankara 1954, s. 45-46, 114; a.mlf., "Mehmed II", *İA*, VII, 521; Kruşevac (haz. D. Lazic v.dğr.), Kruşevac 1988; Olga Zirojević, "Kruşevac u XVI i XVII vijeku", *Zbornik Istorijjsky Muzeja Srbije*, XI-XII (1975); A. Hajek, "Sırbistan", *İA*, X, 556-566; S. M. Stern, "Aladja Hişâr", *EJ²* (İng.), I, 348.

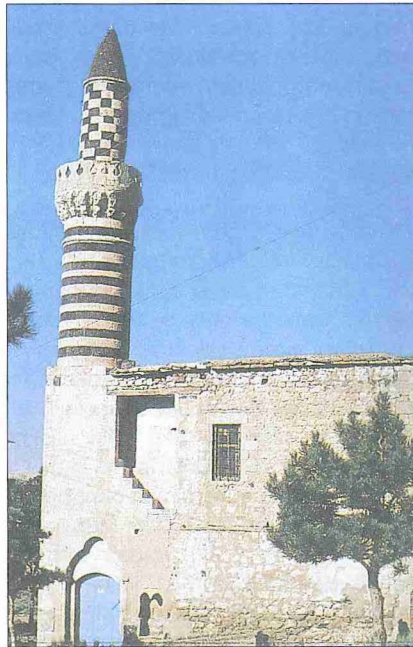
FERİDUN EMECEN

ALACALI CAMİ

Harput'ta (Elazığ)
XIII. yüzyıl başlarına ait
bir Artuklu camii.

Bir avlusu ve çevresinde medrese odaları bulunduğu bilinen yapının, 600 (1203-1204) yıllarında Artukoğulları'nın Harput kolundan Nüreddin Ebû'l-Fâzıl

Alacalı Cami - Harput / Elazığ

Artuk Şah'ın babası Hızır Bey zamanında yapıldığı kabul edilmektedir. Ancak bu dönemden kalan bölümler, kademe-li üç açıklığın bulunduğu kuzey duvarı, caminin batı köşesinde iki renkli kesme taşlardan örülmüş minare, minarenin yanında bulunan üç dilimli niş biçiminde ve kemeri yine iki renkli taşlardan yapılmış kapı ile bazı detaydan ibarettir. Caminin harim kısmı, özellikle Artuklu mimarisinde çok sevilen eşit aralıklı iki sivri kemerle üçe bölünmüş, enine dikdörtgen Arap Camii planındadır. Eski bölümleri iki renkli kesme taş ve moloz taşlardan yapılmış olup kalem işi ahşap tavanla ağaç hatıllı moloz taş duvar örgüleri Osmanlı dönemi yenilemelerine aittir. Yapı Artuklu mimarisinde sık kullanılan iki değişik renkte kesme taş detaylar sebebiyle Alacalı Cami adını almış olmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İ. Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, İstanbul 1958; A. Özmen, *Harput'ta Türk Mimari Eserleri* (lisans tezi, 1965), İÜ Ed.Fak.; Ara Altun, *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi*, İstanbul 1978.

ARA ALTUN

ALÂEDDİN ALİ AKSARAYI

(bk. PİR ALİ AKSARAYI).

ALÂEDDİN ALİ ÇELEBİ

(ö. 950/1543)

Tanınmış Türk müderrisi
ve *Hümâyunnâme* müellifi,
büyük nesir üstadı.

Alâeddin Ali b. Sâlih Filibe'de ve kuvvetli bir ihtimalle Fâtih Sultan Mehmed devrinde doğdu. Gençlik yıllarında muntazam bir tahsil gören Ali Çelebi Edirne'de zamanın ilim otoritelerinden ve sonraları Rumeli kazaskerliğine yükselen Abdülvâsi' b. Hayreddin Hızır'ın yanında yetişti, gerekli kademeleri geçirerek onun eliyle müderrislik derecesine erişti. Hocasına olan bu intisabından dolayı Vâsi Alisi diye şöhret buldu. Adı bazı eski kaynaklarda Sâlih-zâde er-Rûmî şeklinde de geçmektedir. Yetişme çağında öğrenmeye çalıştığı hat sanatını Şeyh Hamdullah'ın damadı Şeşkalem Şükrullah Halife'den elde etmiştir. Taşköprüzâde'nin kaydettiğine göre müderrislik hayatına Edirne'de Sirâciye Medresesi'nde başlayan Alâeddin Ali bir müddet sonra Bursa'da 1509'dan önceki bir